Akademik Enes Karić AUTENTIČNO TUMAČENJE KUR'ANA PODSTIČE NA ČINJENJE DOBRA, NA ČISTE RUKE I ČIST OBRAZ...

Razgovarala: Senada TAHIROVIĆ

UDK 28-23-277(047.53)

Enes Karić rodio se 16. maja 1958. (otac Emin, majka Sabiha, selo Višnjevo, općina Travnik, Bosna i Hercegovina). Osnovnu (osmogodišnju) školu završio je 1973. u Han-Biloj (Travnik). Gazi Husrev-begovu petogodišnju medresu završio je u Sarajevu 1978., a potom se iste godine upisao na Islamski teološki fakultet i na Fakultet političkih nauka. Na Islamskom teološkom fakultetu diplomirao je 1981., a na Fakultetu političkih nauka 1982. godine. Postdiplomski studij iz filozofije upisao je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu i magistrirao 1986. Doktorirao je 1989. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Na Islamskom teološkom fakultetu (preimenovanom kasnije u Fakultet islamskih nauka) izabran je za asistenta 1981. godine na predmetu tumačenja Kur'ana, zatim 1986. za predavača, a potom 1989. i za docenta. Godine 1991. biran je u vanrednog, a 1999. u redovnog profesora.

Boravio je više puta na specijalizacijama na univerzitetima Al-Azhar, Kairskom univerzitetu, zatim na univerzitetu Yale (SAD) i Oxford (Vel. Britanija), itd. Bio je gostujući profesor na Univerzitetu u Ljubljani, na Ludwig Maximilian univerzitetu u Minhenu, itd. Član je Kraljevske akademije nauka "Alu l-Bayt" u Jordanu.

Sažetak: U ovom razgovoru akademik Enes Karić, redovni profesor na Fakultetu islamskih nauka, govori o današnjem razumijevanju i tumačenju Kur'ana; "legitimiranju zlodjela Svetim tekstom"; muslimanskim izbjeglicama i međumuslimanskim sukobima; intelektualnoj tradiciji u tumačenju islama u BiH; Islamskoj zajednici i drugim pitanjima ističući važnost i potrebu razvijanja projekata mira, čestitosti i predanog rada te afirmiranja tradicije vjere i znanja.

Ključne riječi: *tumačenje Kur'ana, poruka Kur'ana, mir, nasilje, međumuslimanski sukobi, Islamska zajednica*

NOVI MUALLIM: Uvaženi Profesore Kariću, Vaša je biografija osebujna, a akademski, naučni i spisateljski rad, i pored plejade bošnjačkih intelektualaca, sasvim sigurno vanredan na ovim prostorima. Šta Vam je motivacija i snaga koja Vas pokreće?

KARIĆ: Hvala Vam na ovim riječima pohvale, iako smatram da u našoj bosanskohercegovačkoj sredini, ponekada krajnje izdašnoj u pohvalama a, opet, nekada oporoj i teškoj u njihovom izricanju, najuravnoteženije ocjene o ljudima uslijede i bivaju izricane tek kasnije, mnogo, mnogo godina poslije, kad se "vremena poslože", kako je to već rečeno. Kad je posrijedi "motivacija i snaga" kako Vi velite, možda ih nosim u jednoj svojoj želji – da u svoju riječ stavim ono što me oslovljava (i što ja oslovljavam) iz današnjeg vremena obilježenog strašnim trvenjima, sukobima, nažalost i ratovima koji ne ostavljaju nikakvu nadu u mir. Ali, jednako tako, želim i hoću da mi "motivacija i snaga" pritekne i iz minulih vremena, ali na neki način još prisutnih u nama, iz onog što se naziva "živom tradicijom". Pa i iz želje da i od mene i mojih drugova iz moje generacije ostane makar nekoliko

stranica teksta i nekoliko pregršti riječi koje će i same makar trun jedan biti ta "živa tradicija". Ili će je takvom prepoznati buduće generacije.

NOVI MUALLIM: Pored vašeg akademskog rada, autor ste već tri objavljena romana. Glavni likovi Vaših romana su uglavnom "dobrice", suočeni sa surovom stvarnošću, u grčevitom htijenju, nadi i nastojanju da nešto promjene kako bi živjeli bolje. Sadika, iz Vašeg romana *Jevrejsko groblje*, iako se činilo, da je vremenski i prostorno ograničen za Sarajevo pod opsadom, danas gledamo u kolonama muslimanskih izbjeglica u nadi da će stići u sigurnu Evropu. Ima li suštinske razlike između onih koji su uzrokovali Sadikov izbjeglički usud i onih koji danas sile stotine hiljade ljudi da traže sigurno utočište?

KARIĆ: Prije nego odgovorim na Vaše pitanje o "izbjeglicama i njihovoj potrazi za utočištem", želim ukratko reći (sve u povodu Vašeg ukazivanja na neka moja djela) da su mi dragi ljudi iz klasične tradicije (pa i one muslimanske) koji su se okušali u pisanju čitave plethore žanrova: teoloških radova, književnih djela, eseja, biografija, autobiografija, crtica, poetskih sastava, itd. Nastojim da se, posred i iznutar vremena u kojem živim, na stranicama koje ostavljam prepozna moje viđenje naše sadašnjosti, pritom imam u vidu dug i obzir prema skromnosti, jer čovjek svoje ambicije ne treba profilirati pod pritiskom bilo kakve bahatosti. Kako maloprije poželjeh: Možda će barem neke od tih mojih stranica, ako se posreći, preživjeti – pa bilo to blijedo i šaptom – u vremenima koja će doći.

Vraćajući se prvom dijelu Vašeg pitanja, velim da sam napisao "Jevrejsko groblje" da bih se odužio spram jednog sjećanja – onog na strašnu agresiju i tragediju kroz koju je prošla Bosna i Hercegovina i Sarajevo kao opkoljeni grad. Dakako, dok sam pisao ovaj roman, bio sam svjestan da u njemu ne smijem podleći mržnji, ma koliko bilo jasno ko su "subjekti" a ko "objekti" te eventualne mržnje. Književna kritika u Bosni i Hercegovini je rekla da "Jevrejsko groblje" nije roman mržnje, već roman koji govori o "bratoubilačkom ratu". Dakako, ovaj je roman i bez moje volje oslovio mnoge druge teme, recimo – kao da su njegove stranice na neki skroman način oćutile, ili u snu vidjele, ovu strašnu izbjegličku krizu u Evropi i svijetu.

Izbjeglice, izbjeglice, izbjeglice... Protjerani muslimani i protjerani

kršćani sa Bliskog i Srednjeg istoka... Njihove kolone idu kopnom i flotilama brodova i čamaca morem, najčešće prema Evropi i Zapadu, šta je to za nas današnje ljude kao znak koji sve intenzivnije traje evo već dva ili tri desetljeća? Ne bih da pametujem, od pametovanja danas ima mnogo prečih poslova, ali bih ipak kazao da je izbjeglički val (uglavnom) muslimanski, ali i tragično kršćanski, krenuo kao posljedica dugotrajne i dvostruke političke bahatosti – npr. Chomsky govori o jednoj vrsti te bahatosti, da Zapad kod sebe razvija i poštuje demokratske institucije, one se danas smatraju vrijednim, naravno. Ali, Zapad (kao politika, kao geostrategija) na drugim stranama svijeta često prizna(je) nedemokratske režime, vojne hunte, itd. S druge strane, dugo traje i gaji se bahatost i u grudima i mentalitetima samih muslimanskih elita, to je na djelu gotovo dva stoljeća. Te muslimanske elite radile su malo na profiliranju jedne prosperitetne sadašnjosti i budućnosti za tradicionalna muslimanska društva. Te su elite, uz neke izuzetke, vrlo malo činile na razvijanju i promoviranju političke kulture u muslimanskim zemljama. Na objema stranama, i na onoj koja se naziva "zapadnom", kao i onoj koja se imenuje "muslimanskom", došlo je do razvijanja dvostrukih standarda. Npr. kod muslimanskih elita postojala je želja da se preuzme moderna tehnologija, ali se vrlo malo radilo na razvijanju vlastitih demokratskih standarda, kulture političkog življenja, itd. Jednom je to moralo eskalirati, ti su "dvostruki aršini" kako u zapadnoj tako i u muslimanskoj politici, ekonomiji, strategiji, itd. sada vidljivi u kolonama tužnih i jadnih izbjeglica. U budućnost će tih izbjeglica biti još više. Da Bog sačuva i sakloni!

NOVI MUALLIM: Poznato je da se skupinama ISIL-a pridružilo skoro dvije stotine muslimana iz BiH. Istraživanje koje su 2015. godine objavili Muhamed Jusić. i Vlado Azinović, iz BiH su otišle dvije različite generacije: osobe u četrdesetim godinama, često s iskustvom rata od 1992. do 1995. godine, te tinejdžeri. Druga istraživanja iz Njemačke, Švedske i drugih evropskih zemalja pokazuju da je više od polovice onih koji su se pridružili ISIL-u već imalo kriminalne dosjee, da su najčešće "novopečeni" muslimani koji nisu odgajani na tradicionalan islamski način niti su prošli tradicionalnu strukturu obrazovanja o vjeri. Kako to tumačite?

KARIĆ: Moji antiratni stavovi, pa i stavovi da mladi ljudi iz Bosne i Hercegovine nipošto ne treba da odlaze u ISIL, kao ni drugdje gdje je rat, imaju svoje temelje u onom strašnom ratnom vremenu koje sam preživio od 1991. do kraja 1995. godine. Ja se gnušam i na najmanju pomisao da se u te daleke i tuđe ratove može krenuti s bilo kakvim entuzijazmom, da ne kažem s vjerskim pokličima ili sa nabožnim pjesmama. Gdje god mogu, ja zagovaram to da nikakvi ljudi, a ne samo oni mladi, ne idu u rat, da se ne pridružuju tome što se zove ISIL, kao ni bilo kojim drugim takvim grupacijama koje dubokim brazdama dijele muslimanska društva.

Vrlo je važno da je Islamska zajednica, kojoj mi svim srcem pripadamo, u nekoliko mahova jasno istakla svoje nedvojbeno protivljenje i opiranje odlascima bosansko-hercegovačkih muslimana u ove "okeane ratova" na Bliskom istoku, u taj tamošnji "ratni glib".

Vratimo li se Vašem pitanju i, samim tim, Bosni i Hercegovini, kazao bih i sljedeće. Svi mi trebamo razvijati projekte mira, čestitosti i predanog rada. Evo, ovih mjeseci se govori o "paradžematima", postali su predmetom mnogostranog interesa. Da li bi bilo bolje da su te "paradžematske" zajednice bile prepoznate, ne po tome što se zasebno utemeljuju, već po plantažama na kojima se uzgajaju maline, pečurke, jagode itd?! Da li bi bilo bolje da su svi naši džemati, a ne samo "paradžemati", bili prepoznati po malim farmama malina, jagoda, krastavica, zatim ovaca, koza, peradi...?! Evo, ovo o čemu ja govorim jeste jedan od mnogih projekata mira, prosperiteta, čestitosti.

Potrebno je svjetovati mlade ljude i o tome da tumačiti vjeru i Kur'ān nije

svačiji posao! Kao što nije svačiji posao ni bavljenje ronilaštvom, uspinjanjem uz visoke litice, itd. Imate mnoštvo islamskih propagandista danas koji bahatim čitanjem Kur'āna unesrećuju veliki broj mladih ljudi, navraćaju ih na nasilno posezanje za porukama sa stranica Kur'āna, itd. Svi mi trebamo o tome danas kazati razumnu i mirnu riječ, pametnu i blagu kad možemo, ali i jasnu i odlučnu kad moramo.

Nekada su, u vremenima za koja mislimo, pa i vjerujemo, da su bila sretnija, postojali derviši i derviška udruženja, dolazili su mladim ljudima i učili ih kultiviranju zemljišta, podučavali ih kalemljenju voćaka, govorili im o vrjednotama rada i čestitog zasnivanja porodice, itd. Vrlo malo su raspredali o vjeri, naprotiv, vjeru su nastojali čestito živjeti, čestitošću uzvratiti svima. Kad neuki, i pritom neodgojeni, ljudi raspravljaju o vjeri, tada nastaju svađe, sukobi, razdori, trvenja, razbijene glave...

Es-Sulhu hajrun – mir je bolji, proglašava Kur'ān. Mir je nimet koji danas treba afirmirati. Sve što danas imamo usprav na zemlji došlo nam je mirom, preostalo je iz mira. Ništa ne izobličava lice ljudsko kao rat. Jer u ratu strada cjelina čovjekova, u ratu potom postaje bezvrijedna svaka pojedinačnost pri ljudskom biću.

NOVI MUALLIM: Posljednje godine možemo opisati kao "vrijeme straha", terora ili kur'anskim riječima, *fesada*. Od strašnih postupaka nekih muslimana koji makar verbalno svoja nedjela legitimiziraju Svetim tekstom, danas strahuju svi, i šejhovi, ulema, majke, djeca, siromašni, imućni, ateisti, kršćani i muslimani. Ima li izlaza?

KARIĆ: Dobro je da oslovljavate to strašno pitanje naše današnjice, to "legitimiranje zlodjela Svetim tekstom". Danas je takvo legitimiranje veliki problem mnogih muslimana, zbog njega hiljade ljudi gubi lik ljudski. Vidite, kad sa studentima o tome razgovaram, sa svoje strane ih uvijek podsjećam da sve što je u Kur'ānu nije namijenjeno baš za sve ljudske pameti.

Sam Kur'ān na mnogim stranicama iznosi načine kako da ga se

> *"Potrebno je svjetovati mlade ljude i o tome da tumačiti vjeru i Kur'ān nije svačiji posao! Kao što nije svačiji posao ni bavljenje ronilaštvom, uspinjanjem uz visoke litice, itd. Imate mnoštvo islamskih propagandista danas koji bahatim čitanjem Kur'āna unesrećuju veliki broj mladih ljudi, navraćaju ih na nasilno posezanje za porukama sa stranica Kur'āna, itd. Svi mi trebamo o tome danas kazati razumnu i mirnu riječ, pametnu i blagu kad možemo, ali i jasnu i odlučnu kad moramo."*

pravilno shvati, upućuje nas u jednu kulturu valjanog čitanja Kur'āna. Sam Kur'ān se gnuša onih ljudi koji "slijede nejasne ājete iz njega, sve iz želje za smutnjom i svojim [nakardnim] tumačenjem!" (Usp. Kur'ān, 3:7). Također, sam Kur'ān savjetuje ljude da iz njega uzmu ono "što je najljepše" (*ahseneh*). Šta znači ovo *ahseneh* koje se spominje u Kur'ānu? U 39. sūri (18. ājet) hvale se oni ljudi "koji Govor [Kur'āna] slušaju i ono najljepše slijede u njemu." Ima još ovakvih Kur'ānskih proklamacija, upućenih kako muslimanima tako i nemuslimanima, u kojima se ljude moli da ne iskrivljavaju Kur'ān. Traži se da se njegovim čitanjem dođe do *ihsāna* ili dobročinstva. Ako nema dobročinstva, sve je onda zaludu, pa makar se radilo o najvišim akademskim poznavanjima Kur'āna.

Vi svojim prethodnim pitanjem oslovljavate ova naša "muljava vremena", vremena u kojima su uništeni ili se uništavaju posljednji kriteriji čestitosti, plemenitosti, čovječnosti, vremena u kojima je sve ponuđeno na prodaju, pa malo toga vrijedi, sve je na vršaju pa onda svako po svemu gazi, itd. Ima jedna poslovica o šejtanu, kaže se: "Šejtan izbjegava oštre vrhove i jasne litice". To jest, šejtan voli kad su stvari nejasne, kad se izbriše granica između krađe i poštene zarade, između znanja i neukosti, između originala i plagijata, između valjanog i krivog tumačenja Kur'āna itd. Gledamo li današnje (među)muslimanske ratove, kao da možemo reći: Šejtan je mnogim muslimanima pomutio granice između rata i mira, ukinuo je vododijelnice između nasilja i zakonite upotrebe sile radi očuvanja mira, itd.

Gdje je izlaz? Ovo Vaše pitanje je postavljeno iz očaja, ali ni pokušaj moga odgovora ne dolazi drukčije negoli iz pukog očaja.

Mir je izlaz prije svih drugih izlaza. Ratovanje donosi samo više rata i stradanja, donosi neprijateljstvo za narednih trista godina. Bez uspostavljanje mira ne može biti razumne riječi, iskrena cilja i smirene pameti. Odložiti oružje da bi utihnule topovske salve, da bi ispario miris baruta i krvi – eto to se mora učiniti odmah. Ali, nažalost, sumnjam da će do ovoga uskoro doći.

NOVI MUALLIM: Nasilnici koriste islamsku nomenklaturu. "Kradu" simbole naše vjere, poput Poslanikova alejhisselam pečata, pervertiraju islamsku terminologiju? Kako se zaštititi?

KARIĆ: Da, doista, Vi ste ovim detektirali samo nekoliko rušilačkih postupaka od strane nasilno-ekstremnih "islamskih" ili "muslimanskih" ophođenja sa Vjerom i Izvorima Vjere. Kako se zaštititi? Glavna zaštita je pohranjena u afirmiranju tradicije vjere koja samoj toj vjeri osigurava petnaest stoljeća vjerodostojnog kontinuiteta. Ovim, naravno, ukazujem na kontinuirano vrijeme tradicije islama. Ta se tradicija može i obnavljati, naravno, može se osvježavati "novom tradicijom", ali se to obnavljanje i osvježavanje obavlja(lo) na tradicionalan način, uvijek kroz žile onog drveta "čiji je korijen duboko u zemlji, a grane visoko prema nebu", kako kaže Kur'ān (14:24).

Božiji poslanik Muhammed, a.s., kaže da će se na početku svakog stoljeća pojaviti ljudi koji će muslimanima obnoviti vjeru (ili *dīn*). Božiji poslanik Muhammed, a.s., doslovno kaže: *judžeddidu lehim dīnehum*! On, dakle, govori o obnavljanju, a ne o rušenju vjere ili *dīna*. Oni koji za sebe tvrde da su muslimani, a koji danas ruše crkve i koji ruše džamije, takvi, očito je, nemaju nikakve obnoviteljske i reformatorske namjere. Takvi su sijači smutnje, ništa drugo. Također, oni koji danas tvrde da su muslimani, a koji ubijaju kršćane, muslimane, jevreje..., takvi očito u svojim crnim srcima nemaju nikakvu plemenitu namjeru. Takvi zanemaruju poruku Kur'āna, takvi gaze onaj princip islamske objave – *as-Sulhu hajrun* (Mir je bolji! Nagodba je bolja! – An-Nisā, 4:128).

NOVI MUALLIM: U zemljama Zapada su, naročito posljednjih godina, aktuelni koncepti prevencije radikalizacije, koji se, između ostalog, oslanjaju na iskustva stečena iz oblasti prevencije političkog ekstremizma. Koncepti prevencije podrazumijevaju učešće jedne široke plejade društvenih aktera, i u obzir uzimaju razne faktore, od socijalnog statusa, političkog i historijskog obrazovanja, koncepta *osnaživanja* u smislu razvoja svijesti o samostalnoj društvenoj odgovornosti, ali i u smislu vjerskog opismenjivanja. Kako stojimo sa sličnim konceptima u BiH i gdje bi tu Islamska zajednica vidjela svoju ulogu?

KARIĆ: Dobro je da u vezi sa ovim pitanjima spominjete Islamsku zajednicu. Njezin rad osviješćeno pratim, i u njemu sudjelujem, rekao bih sve tamo od 1973. godine. Od 1992. godine Islamska zajednica se našla, to jest naglo je prešla, iz "jednodimenzionalne" u "mnogodimenzionalnu" stvarnost. Imamo li u vidu nama najbliže desetljeće i nama najbliže protekle godine, može se reći da je društvena stvarnost u kojoj Islamska zajednica djeluje sve zamršenija, razuđenija, u opasnosti da bude isparcelizirana po hiljadu šavova, da i ne govorim o posve novim "stvarnostima", medijskim naprimjer, zatim "globalizacijskim" itd.

Nedavno sam rekao, i javno ustvrdio sljedeće: Mi pripadamo ovoj našoj Islamskoj zajednici, mi njoj dugujemo pripadništvo, ali to vjerničko pripadništvo nije statično, ono se

ne završava samim prihvaćanjem vjerskih dogmi islama, već se danas to pripadništvo odvija usred života koji pulsira, koji se razgranava, koji se zapućuje svojim mnogim stazama... Uloga Islamske zajednice (o tome ovdje govorim kao njezin pripadnik) u tome je da svakodnevno prati život, da sudjeluje u životu koji kola tu u nama, tu unaokolo.

Ilustrirao bih ovo sljedećim primjerom: Ima jedan islam u knjigama, recimo objašnjen u davno ili u nedavno napisanim komentarima Kur'āna. Dobro je sve to znati, koliko god se može. Ali, ima i jedan islam usred života, među živim ljudima, u njihovim grudima i djelima. *El-Islāmu fi s-sutūr* (islam u knjigama, kako bi narod kazao: *u ćitabima*) i *el-islāmu fi s-sudūr* (islam u prsima, srcima živih ljudi).

Danas mi, kao organizirana Islamska zajednica, moramo biti usred života, moramo angažirati mlade ljude da se uključe u život, da se nađu među živim ljudima, sred samog života koji pulsira, koji još nigdje nije, i možda neće ni biti, opisan u knjigama. Omladina uzima drogu, treba joj prići sa konceptima "vjerskog opismenjavanja" na tom polju. Ljudi posežu za nezakonitim biznisom, potrebno im je iz krila, kako Vi kažete, "vjerskog opismenjavanja", kazati da je neplaćanje poreza – haram! Ljudi su danas indiferentni prema porodici i braku, potrebno je da sa njima podijelimo odgovornost makar u onome gdje se trebaju razjasniti posljedice koje nas tamo, na kraju puta, čekaju ako se zanemaruje porodica itd.

Sve ovo govorim samo s jednim ciljem, sektori tradicionalnih džemata koje je dosad poznavala Islamska zajednica stubokom su se promijenili, ispreturali, uskomešali. Sada se treba naći, usred svega toga, sa zgotovljenim islamskim odgovorima koji trebaju biti u prilog života, a ne protiv njega, te odgovore treba izricati blagim riječima i iz srca. Tek tada će oni doprijeti do srca. U vjeri nema prisile, nikada se prisilom ne obavljaju ibadeti koji bi bili dragi i mili Bogu. Ima samo lijep savjet koji će da probudi odgovornu savjest!

"Sektori tradicionalnih džemata koje je dosad poznavala Islamska zajednica stubokom su se promijenili, ispreturali, uskomešali. Sada se treba naći, usred svega toga, sa zgotovljenim islamskim odgovorima koji trebaju biti u prilog života, a ne protiv njega, te odgovore treba izricati blagim riječima i iz srca. Tek tada će oni doprijeti do srca. U vjeri nema prisile, nikada se prisilom ne obavljaju ibadeti koji bi bili dragi i mili Bogu. Ima samo lijep savjet koji će da probudi odgovornu savjest!"

NOVI MUALLIM: Dugogodišnji ste profesor na predmetu tefsira na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, istraživač, prevodilac Kur'ana na bosanski jezik ali i tumač značenja Kur'ana. S obzirom na Vaše uvide, možete li nam kazati koliko su današnja raznolika tumačenja Kur'ana pouzdana i autentična u kontekstu možda najmasovnijih međumuslimanskih sukoba u svijetu?

KARIĆ: Dijelom sam o ovome već govorio u prethodnim dionicama našeg razgovora. Ovdje bih samo dodao da "današnja raznolika tumačenja Kur'āna", da se poslužim formulacijom iz Vašeg pitanja, uveliko nisu ni pouzdana, ni autentična.

A kako ćemo znati da li je neko tumačenje Kur'āna autentično? Pa, po tome da li nas ono podstiče na činjenje dobra, na čestit život, marljivo i pošteno sticanje zarade, na čiste ruke i čist obraz. Eto, to je posve jednostavno znati. Naravno, svi znademo koliko se mnoštvo tzv. "islamskih" propagandista dočepalo mikrofona i web sajtova različitih profila. Tamo ima ne samo grubog psovanja, već i najelementarnijeg govora mržnje.

Mnoge muslimanske elite su, sve od sredine devetnaestog stoljeća pa negdje do danas, mislile da se Kur'ān treba ideološki tumačiti, da Kur'ān treba i politički čitati, da se sa stranica Kur'āna trebaju pronaći "zgotovljena" rješenja, da ne kažem recepti, za konceptualiziranje parlamenata, partija itd. Mi vidimo da je na sceni jedno strašno "trivijaliziranje poruke Kur'āna", jedno strašno političko "banaliziranje" islama itd.

Uvijek tvrdim da je glavno pozvanje Kur'āna ono vjersko! Kur'ān je došao kao poruka o Bogu, vijest o Bogu, i sve o čemu Kur'ān mimo toga govori u vezi je s Bogom, a to znači sa pobožnošću, moralom, ćudoređem itd.

Nažalost, i sami su muslimani učestvovali u "iskrivljavanju poruke Kur'āna" posežući za tzv. naučnim tumačenjima, ili za tzv. političkim tumačenjima te knjige... Kao i za inim i nakaradnim tumačenjima. To su banaliziranja najgore vrste. Dio mnogih posljedica takva odnosa prema Kur'ānu sada vidimo u ovom posvemašnjem "strašnom serbezluku" u tumačenju Kur'āna od ljudi koji pri sebi nemaju ništa do gole bahatosti, nezapamćene u povijesti islama...

NOVI MUALLIM: Poznati islamski intelektualci 20.og vijeka, poput Fazlura Rahmana, često pod prisilom prijetnji za život, su bili prisiljeni da napuste svoja muslimanska okruženja i svoj rad nastave na Zapadu. Uzimajući u obzir te teškoće, gdje se nalazi hermeneutika Kur'ana danas, kakav je njen uticaj u muslimanskim društvima i kakav je njen uticaj na metodologiju islamskog obrazovanja u BiH?

KARIĆ: U Bosni i Hercegovini se, u našim tradicionalnim učilištima, to jest medresama i islamskim fakultetima, treba iznova afirmirati ona "hermeneutika Kur'āna", kako Vi kažete, koja se nastavlja na naše klasične medrese iz Osmanskog i Austrougarskog perioda. Smatralo se da je Kur'ān jezički dobro objašnjen od Az-Zamahšarija (umro 1144), ali da od njega ne treba uzimati njegove racionalističke zaključke. Potom se smatralo da se formuliranje vjere iz Kur'āna treba uzimati iz Al-Bajdavijevog (um. 1286) komentara Kur'āna, taj je komentar pomno izučavan u

starim bosanskim medresama. I tako redom, sve do pojave naših autoriteta, Mehmeda Džemaludina Čauševića (um. 1938), Mehmeda Handžića (um. 1944), Huseina Đoze (um. 1982)...

Napominjem da je i sufijski komentar Kur'āna od Ismaila Hakkija Burusavija (um. 1725) bio itekako cijenjen, itd. I njega treba obilato koristiti.

Svi pobrojani komentari Kur'āna, svaki ponaosob, suočavaju nas sa vječnim pitanjima i vječnim odgovorima Kur'āna, sve na način kako ih je u toj knjizi raskrivala islamska tradicija.

Na planu tumačenja Kur'āna ima vrijednih stvari napisanih i u našem vremenu. Posebno na polju tematskog tumačenja Kur'āna. Vi ste već spomenuli Fazlur Rahmana, njegovo djelo "Glavne teme Kur'āna" na Zapadu je postalo klasično djelo takve vrste krajem dvadesetog stoljeća...

NOVI MUALLIM: Gdje se tu nalazi danas intelektualna tradicija u tumačenju islama u BiH, s obzirom na tendencije osporavanja njene važnosti? Naši tradicionalni autoriteti u tumačenju islama, izloženi su, posebno u posljednja dva desetljeća, "pustinjskoj" reviziji i ideološkom napadu na stavove i tumačenje islama bosanske uleme. Postoji li, po Vašem mišljenju, objašnjenje za takve napade i šta su im uzroci?

KARIĆ: Objašnjenje za ovakve napade na našu tradiciju u tumačenju islama i njegovih vrela je jednostavno, i ono je poznato. Ništa ne govorim novo kad kažem da ima nekoliko islamskih zemalja koje izvoze svoje mezhebe diljem svijeta, jedna od njih prednjači u izvozu vehabizma, druga u izvozu šiizma, ne saopćavam Vam njihova imena iz čisto diplomatskih razloga. Te dvije zemlje, i jedna i druga, ideološki su nastale kao žestoka opreka tradiciji izlaganja islama u Osmanskoj imperiji. To je jasno svakome, pa i najobičnijim početnicima koji se danas žele uputiti u islamske studije.

Ne govorim Vam ovo iz razloga neke možebitne moje nostalgije za Osmanskom imperijom, ili lamentiranja nad time što je ona propala. Ne, nipošto. Govorim Vam sve ovo iz samo jednog razloga: Nakon Osmanske imperije ostala je među preživjelim muslimanskim zajednicama jedna lijepa tradicija islama, puna sufizma, pjesništva, narodnog islama, dovišta, mevluda, pobožnosti u mnogolikim koncentričnim krugovima... Ja sam za to da Islamska zajednica kojoj duhovno pripadamo očuva to naše nasljeđe, i da ga unapređuje, osvježava, da sadi i presađuje nove stabalice naše tradicionalne duhovne obnove. Mi ne trebamo mezhebom postajati nešta drugo, ne! Mi trebamo ostati u našem življenju vjere, jer mi smo bosanskohercegovački muslimani!

NOVI MUALLIM: Osim rasprave o tradiciji islama u BiH, za koju se može kazati da je polarizirana, u našoj zajednici, skoro da ne postoji, nijedna druga konstruktivna rasprava među muslimanskim intelektualcima u BiH?

"Oni koji za sebe tvrde da su muslimani, a koji danas ruše crkve i koji ruše džamije, takvi, očito je, nemaju nikakve obnoviteljske i reformatorske namjere. Takvi su sijači smutnje, ništa drugo. Također, oni koji danas tvrde da su muslimani, a koji ubijaju kršćane, muslimane, jevreje..., takvi očito u svojim crnim srcima nemaju nikakvu plemenitu namjeru. Takvi zanemaruju poruku Kur'āna, takvi gaze onaj princip islamske objave – as-Sulhu hajrun (Mir je bolji! Nagodba je bolja! – An-Nisā, 4:128)."

Koje su to islamske intelektualne rasprave koje se na globalnom nivou vode i kakav je njihov odjek na našim područjima? Postoji li uopće šansa za unutarmuslimanske rasprave, naročito o kontekstualizaciji Poruke islama i o našoj budućnosti, koje nas ne bi odvele u još jednu podjelu?

KARIĆ: Mislim da ste u Vašem pitanju nepotrebno pesimistični. Kad se radi o raspravama u nas može se kazati da ih je bilo i da su neke veoma kvalitetno priređene. Recimo, Ilmija je sa Fakultetom islamskih nauka pripremila raspravu o radikalnim pokretima i učenjima u povijesti islama, tu je bila i rasprava o islamskom školstvu, potom su bile upriličene i rasprave

o perspektivama islamskog obrazovanja u širem smislu, itd. Tu su bili i seminari i simpoziji o hutbama, itd. Ne treba zaboraviti ni simpozije u Zagrebačkoj džamiji, tamo se žilavo (srećom!) održava tradicija aprilskih ili majskih simpozija o različitim temama s područja islama ili u vezi sa muslimanima danas...

Ali, u pravu ste kad spominjete žestoka polariziranja kod nas, sve u vezi nekih rasprava.

Ona mene brinu zato što pokazuju da nam često nedostaje kultura kritike. To je jedno. A drugo, potrebno je da pomognemo da Islamska zajednica sa svoje strane omogući objavljivanje kapitalnih djela iz naše ovdašnje islamske tradicije, ili iz tradicije koja je nas duhovno oblikovala.

Kad je matica jaka, tad nije toliko važno da li se u plićaku s obje strane rijeke sučeljavaju manji valovi.

NOVI MUALLIM: Da li je nepostojanje javnih rasprava jedan od razloga da u našoj publicistici već godinama bivaju objavljivani radovi u kojima se bosanska, "domaća" ulema uglavnom ne referira na stavove svojih kolega. Ukoliko nema referiranja, u smislu slaganja ili neslaganja, onda nema ni vitalnog suočavanja sa nekim aspektom stvarnosti kojim se bavimo u tom tekstu? Ili to ukazuje na to da nemaju otvoren kritički odnos prema pitanjima koja su predmet rasprave?

KARIĆ: I ovo je pitanje dobro, ono govori ne toliko o nama koliko o stanju našeg mentaliteta. To je jedno. A drugo, u pravu ste kad govorite o tome da se u nas istaknuti ljudi iz teologije (pa i književnosti) itd. ne referiraju jedni na druge, osim, naravno, kad se žestoko napadaju.

Vidite, jedino što bih mogao reći na ovom mjestu u ovom intervjuu jeste da u naukama kojima se mi bavimo nema mjesta za bilo kakvu zavidnost, svađu, hasedluk, maniluk itd. Na primjer, nauka tefsira toliko je opsežna da nema toga ko se danas rodio i odrastao a da je sve to pročitao. Prema tome, uvedimo u naše odnose malo kulture, malo respekta. Ionako će se umrijeti, sa sobom se neće ponijeti ni knjige, ni polemike, ni vrijeđanja. Ništa!

„U naukama kojima se mi bavimo nema mjesta za bilo kakvu zavidnost, svađu, hasedluk, maniluk itd. Na primjer, nauka tefsira toliko je opsežna da nema toga ko se danas rodio i odrastao a da je sve to pročitao. Prema tome, uvedimo u naše odnose malo kulture, malo respekta. Ionako će se umrijeti, sa sobom se neće ponijeti ni knjige, ni polemike, ni vrijeđanja. Ništa!"

NOVI MUALLIM: Kriza klasičnog obrazovanja već desetljećima je predmet ozbiljnih rasprava. Koliko je time uvjetovano i obrazovanje koje danas ne podrazumijeva profesiju, nego poziv, naprimjer, imama, muallima ili hatiba? Šta bi danas značilo, obrazovati i pripremiti nekoga za takav poziv? Koja područja znanja moraju pri tome biti uvažena?

KARIĆ: Nedavno su me iz islamskih informativnih novina postavili slično pitanje. Između ostalog rekao sam sljedeće: Sve od 1992. godine Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini našla se u prijekoj potrebi da namiče "kvantitet" u osnivanju institucija koje se bave izučavanjem islamskih i tradicionalnih nauka, naučnih disciplina islama, itd. Broj iznova otvorenih medresa od 1993. godine u nas je impresivan, kao i broj islamskih fakulteta, itd. Naše obrazovne institucije detektiraju svake godine (i u vidljivom ponosu) broj svojih maturanata i diplomanata, a nisu mali brojevi ni svježih magistara, kao ni doktora nauka, itd. *Kvantitativno gledano*, reklo bi se da Islamska zajednica dobro kadrovski stoji. Ipak, priznat ćemo sami sebi, a i vrijeme je da to učinimo, nedostaje nam analiza kvaliteta ovog odškolovanog kadra. Koliko je taj kadar spreman ući na (evropsku i globalizacijsku) scenu, koliko je pri njemu onog meritornog govora o islamu, kvalitetnog pisanja o islamu, kao i afirmativnog reprezentiranja islama kao vjere, kulture, civilizacije, osjećanja života? Mislim da na ovo pitanje nemamo odgovore koji bi nas učinili spokojnim.

Ovdje imam u vidu i pitanje imamo li mi kadrove koji na intelektualnoj razini mogu validno, i u skladu sa evropskim i svjetskim univerzitetskim standardima, osigurati intelektualnu odbranu islama? To je pitanje koje već oslovljava *kvalitet* onoga što smo stekli kroz spomenuti *kvantitet*.

Opravda(va)nja kako su naše medrese i naši islamski fakulteti, u neku ruku i jednim dijelom, "socijalne institucije", jer tu se školuje sirotinja, itd., više ne stoje i nisu validna. Odmičemo se polahko od bosanskohercegovačke ratne kataklizme, vrijeme je da se prevlada ova "kvantitativna prezasićenost iškolovanim kadrom", vrijeme je da konstatiramo da "obrednog" ili "obredoslovnog" kadra imamo dovoljno, iako je, naravno, itekako potrebno osloviti pitanje njegova kvaliteta. K tome, valja se odmicati od interpretacija islama koje tu vjeru drže uzapćenom u prošlosti, koje iznalaze autoritete u srednjovjekovnom fikhu, koje ne znaju drugo afirmiranje islama osim onog mrtvomuzeiranog i mumificiranog...

Jednako tako mi smo još uvijek pred velikom opasnošću da podlegnemo interpretacijama islama kao ideologije koja se smrkla na sve četiri strane svijeta. Islam se ne može afirmirati galamom, drekom, vikom i zadriglim stavovima – islam se jedino afirmira intelektualnim znanjem kojeg krasi čestitost i odgovornost spram ljudi i spram kompleksnih društava u kojima danas živimo.

Vrijeme u kojem jesmo od Islamske zajednice traži afirmiranje one vrste znanja koje je ćudoredno i aktuelno tako što je moralno učinkovito. Samim tim, dolazimo do potrebe afirmiranja onih vrsta znalaca koji su sinovi i kćeri svoga vremena, koji listaju stranice Kur'ana i hadisa posred onih dana koji im sada osviću. Eto zašto će se Islamska zajednica naći u prijekoj nuždi, a već je ona uveliko u njoj, da se hitno bavi uključivanjem u mnoštvo drugih sektora društva,

medijskih, socijalnih, zdravstvenih, humanitarnih, turističkih... Zakon joj to omogućava, ali je pitanje kvalitetnog znanja i kadrova ono koje izbija na površinu.

Sve ovo govorim s namjerom da kažem da je prošlo vrijeme imama ili "vjerskih službenika" ili, pak, muderisa "opšte prakse". Napose to važi za gradske sredine. Dobro je da naša Islamska zajednica što prije otvori ova pitanja kvalitetnog kadra i djelotvornog (i pritom ćudorednog i moralnog) znanja.

NOVI MUALLIM: Jesmo li kao Zajednica kadri odgovorno se odnositi prema obrazovanju unutar naših islamskih obrazovnih ustanova? Jesmo li odgovorili "zahtjevu vremena"?

KARIĆ: Kad je posrijedi obrazovanje, tu nema završenog procesa. Nad obrazovanjem se uvijek mora bdjeti. Mislim da je Islamska zajednica učinila mnogo na planu obrazovanja, napose u profiliranju naših savremenih bosanskih medresa. Od svih islamskih fakulteta, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu prednjači, na mladim asistentima i docentima je da se potrude da FIN (kako ga kolokvijalno zovemo) bude još bolji. Ni "zahtjevi vremena" koje spominjete u Vašem pitanju nisu nešto statično. Mislim da je Islamska zajednica njima uveliko udovoljila, u skladu sa svojim mogućnostima.

Predstoji više rada, naravno. Jer, uvijek je na sceni nova "smjena dana i noći", rodna kiša uvijek pada iz drukčije raspoređenih oblaka.

NOVI MUALLIM: Kur'anski tekst izrazima o "tačnoj mjeri" nas upućuje na odgovornost i budnost o vrednovanju općenito. Vjeruje se da su ove kur'anske poruke bile inspiracija za muslimanske intelektualce *zlatnog doba* u konstruiranju velikih dostignuća i njihovom konstantnom radu na standardizaciji. Imamo li danas jasne, sistemske standarde koje poštujemo kad je posrijedi izučavanje u islamskim naukama?

KARIĆ: Imamo i ljudi, a imamo i institucija, koje poštuju ove standarde. Ne bih u ovom pogledu bio pesimističan. Vidite, tekstovi, rasprave i eseji Huseina ef. Đoze jesu veličanstven dokaz naših ovdašnjih mogućnosti u domaćem zavičajnom i balkanskom islamskom mišljenju. Osim Đoze ima i drugih iz njegova vremena, recimo, eseji i studije Ibrahima Hodžića su izvanredni, a primjer Nerkeza Smailagića svima služi kao dokaz da se može postići ono što se želi.

Kako odmičemo od rata 1992.-1995., mislim da će u izlaganju islamskih nauka u našim obrazovnim zavodima doći do standardizacije i sinhronizacije. Uloga Islamske zajednice u tome je od najviše važnosti.

NOVI MUALLIM: U 2017. godini IZ u BiH će obilježiti 40. godina od osnivanja Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu. Vi pripadate prvoj generaciji studenata tog fakulteta. Jesmo li nakon četrdeset godina bliže ili dalje od ideja i ideala njegovih pokretača?

KARIĆ: Uz sve što je Islamski teološki fakultet (preimenovan kasnije u Fakultet islamskih nauka) dosad uradio, vidljivo je da i dalje ostvaruje ideale svojih osnivača profesora Husein ef. Đoze, akademika Hamdije Ćemerlića, reisu l-uleme Sulejman ef. Kemure, profesora Ahmeda Smalovića, i mnogih drugih koji su pomagali njegovo osnivanje (Alija Izetbegović, Nerkez Smailagić, Mehmed Begović, Hamid Hadžibegić i drugi).

Osnivanje Islamskog teološkog fakulteta od strane Islamske zajednice u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, kao i njegovo otvaranje u septembru 1977. godine, jeste prvorazredan događaj ne samo za bosanskohercegovačke muslimane, već i muslimane u tadašnjoj Jugoslaviji. Upravo su ti obični muslimanski vjernici davali svoje donacije, odazvali se Islamskoj zajednici i sakupljali zekat i sadekatul-fitr, sve s ciljem osnivanja ovoga svoga domaćeg islamskog učilišta. Premda je od tadašnjih socijalističkih vlasti bilo otpora (koje je uspješno savlađivao akademik Hamdija Ćemerlić), Islamski teološki fakultet (ili tada kolokvijalno ITEF) otvoren je uz najviše počasti u Sarajevu. To nas današnje sve obavezuje. A četrdeset godina Fakulteta koje spominjete prilika su da ovoj velikoj instituciji iskažemo počast.

Summary

AUTHENTIC HERMENEUTICS
INCITES GOOD DEEDS

Interview with academic Enes Karić

by Senada Tahirović

In this interview academic Enes Karić, full-time professor at the Faculty of Islamic Studies, relates about contemporary interpretation and hermeneutics of the Qur'an; 'legitimising evil with the Holy scriptures'; Muslim refugees and inter-Muslim conflicts; intellectual tradition of interpreting Islam in B&H; Islamic Community and other issues underlining the significance for developing peace projects, righteousness and devoted endeavour. He especially stresses the need for affirmation of traditional faith and knowledge.

Key words: hermeneutics of the Qur'an, the message of the Qur'an, peace, violence, inter--Muslim conflicts, Islamic Community

الملخص

المــوجز

التفسير الصحيح للقرآن الكريم يشجع على فعل الخير والأمانة والشرف

حوار مع الأكاديمي أنس كاريتش

أجرت الحوار: سنادا طاهروفيتش

في هذا الحوار يتحدث الأكاديمي أنس كاريتش، أستاذ التفسير في كلية الدراسات الإسلامية في سراييفو، عن فهم القرآن الكريم وتفسيره اليوم؛ و«استخدام النص المقدس لإضفاء الشرعية على الجرائم»؛ وعن اللاجئين المسلمين والاقتتال بين المسلمين؛ والتراث الفكري في فهم الإسلام في البوسنة والهرسك؛ والمشيخة الإسلامية، وغير ذلك من المسائل، مشددا على أهمية وضرورة تنمية مشاريع السلام والأمانة والعمل الدؤوب، والتشجيع على الالتزام بالدين وطلب العلم.

الكلمات الرئيسة: تفسير القرآن، رسالة القرآن، السلام، العنف، الاقتتال بين المسلمين، المشيخة الإسلامية.